

СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД У ВИЩІЙ ОСВІТІ: КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Вінницький національний технічний університет

О.І. Дранчук
С.Г. Денисюк
О.А. Колос

Анотація

Розглянуто закономірності впровадження студентоцентрованого підходу до навчального процесу сучасного університету. Відзначено позитивні та негативні аспекти втілення принципів студентоцентризму в сучасному закладі вищої освіти, а також чинники, що впливають на ефективність упровадження цього підходу.

Ключові слова: освіта, навчальний процес, вища освіта, студент, студентоцентризм, людиноцентризм.

Abstract

Regularities of introduction of the student-centric approach to educational process of modern university are considered. The positive and negative aspects of the implementation of the principles of student-centeredness in the modern institution of higher education, as well as the factors influencing the effectiveness of this approach.

Key words: education, educational process, higher education, student, student-centeredness, anthropocentrism.

Наразі чільною тенденцією розвитку європейської освіти є суттєве поширення інновацій за умови збереження національних традицій та національної ідентичності держав та регіонів. Тому освіта стає полікультурною та соціально орієнтованою на розвиток людини та цивілізації в цілому, більш відкритою для формування міжнародного освітнього середовища, національною за характером знань та залучення людини до світових цінностей.

У викладанні навчальних дисциплін важливо формувати «цивілізаційні компетентності», які викладені в роботах європейських дослідників, зокрема соціолога П. Штомпки. Йдеться про формування різних видів культур, серед яких провідними є: ринкова культура (підприємливість, відповідальність, культ праці та гордість за її якісне виконання); юридична культура (прийняття верховенства законів та усвідомлення необхідності їх беззастережного виконання, визнання рівності громадян у їхніх правах, повага до свободи та відкритість); демократична культура (активність та мобільність особистості, громадянська активність, повага до вирішення більшості, турбота про суспільні справи); культура діалогу (толерантність, сприйняття різних форм плюралізму, вміння цивілізовано обстоювати свої переконання); організаційна культура (раціональне адміністрування, ефективність менеджменту, повага до часу та вміння заощадливого його використовувати); технологічна культура (уміле та безпечне використання технічних засобів, раціональне співіснування з техносферою); культура щоденного життя (повага до інших осіб, уміння співіснування, готовність надати допомогу, турбота про оточення та ін.) [1, с. 3-12].

Студентоцентроване навчання передбачає докорінне реформування системи вищої освіти з метою забезпечення випускників високою конкурентоспроможністю на ринку праці. Це вимагає від викладачів створення нової парадигми освіти з урахуванням сучасної європейської ідеології здобуття вищої освіти, яка задовольняла б очікування роботодавців.

Наразі сприйняття ідеї студентоцентризму у вищій освіті є переважно схвальним. Принаймні, стейкхолдери підтримують таку стратегію. Але практична реалізація часто відрізняється від теорії. Однак сама ідея стосовно існування закладу вищої освіти для студента й заради студента, на наш погляд, є в чому обмеженою. Відтак, необхідним постає всебічне осмислення реалізації ідеї студентоцентризму у вищій освіті [2].

Ідея студентоцентризму є дуже популярною, що обумовлено низкою чинників, актуальних для вищої освіти на сучасному етапі її розвитку. Так, зокрема, можна зауважити схильність вищої школи до масовізації, а також відзначити її відхід від ідей елітарності, що призводить до зміщення акцентів вищої освіти на масового (середнього студента). Вища освіта є відносно доступною (якщо не враховувати відмінності у об'єктивних умовах підготовки учнів до ЗНО) та відкритою для всіх.

Проте слід відзначити й притаманність сучасній освітній сфері ознак поступової комерціалізації, що призводить до розгляду її як особливої, але все-таки сфери послуг, де подібно до інших послугових сфер, необхідним є врахування потреб та запитів клієнта, в ролі якого тут опиняється студент. Відтак, заклади вищої освіти наразі змушені конкурувати не лише на рівні освітніх пропозицій, але й на рівні можливостей більш масового залучення студентів до своїх лав, адже кількісні показники навчального контингенту стають провідним чинником забезпечення повноцінного фінансування діяльності університетів [2].

Із попереднього чинника випливає й така характерна тенденція, як розбудова та сприйняття університетів як бізнес-проектів, через що виникає потреба у відповідному їх керуванні. Отже, змінюється і функційність образу викладача вищої школи, який із науковця й педагога стає найманим працівником, що з позицій менеджменту забезпечує повноцінне функціонування свого навчального курсу чи дисципліни як складової університетського бізнес-проекту.

В умовах нового інформаційного суспільства відбувається докорінне переосмислення форм організації навчального процесу, що були традиційними, через що викладачі змушені орієнтуватися на побудову навчання відповідно до запитів та можливостей конкретного студента. Ця тенденція є відображенням поступового краху інститутоцентризму як панівного принципу вищої освіти, альтернативою якому проголошується саме студентоцентризм [1].

Попри те, що ідеї, пов'язані зі студентоцентризмом, обговорюються протягом тривалого часу, наразі існує відмінне сприйняття цих ідей із боку різних груп стейкхолдерів. Так, очима студентів та активістів студентського руху можливості реалізації концепції студентоцентризму представлені, зокрема, новими можливостями стосовно відстоювання своїх прав, що, передусім, спричинене прагненням навчатися в комфортних умовах, бути справедливо оціненим з точки зору академічної успішності, бути почутими у реалізації власних пропозицій тощо. Бачення роботодавцями перспектив ідеї студентоцентризму пов'язується із більш якісною професійною підготовкою випускника університету, відтак, цей погляд є більш прагматичним, адже роботодавців, у першу чергу, цікавить прихід із зовнішньої особистості, готової до безпроблемної та повноцінної інтеграції до робочих процесів, соціально адаптованої та компетентної.

Проте в умовах відсутності однозначності сприйняття концепції студентоцентризму стейкхолдерами, адміністрацією зовні, викладачами існує проблема в аналізі чинників, які виділяються ними при реалізації самої цієї ідеї. Так, наприклад, студенти більше схильні до виокремлення як позитивних виявів студентоцентризму, пов'язаних із комфортними умовами навчання, а також справедливим, а найчастіше – поблагливым оцінюванням власних навчальних результатів. При цьому у студентства часто навіть відсутній намір працювати за фахом. Роботодавці, своєю чергою, мають бачення студентоцентризму як системи, що дозволяє забезпечити максимальну придатність випускника університету до працевлаштування.

Відтак, з огляду на особливості сприйняття двома основними групами стейкхолдерів (студентами й роботодавцями) концепції студентоцентризму, можливе виокремлення двох моделей реалізації цієї ідеї в умовах вищої школи – поміркованої та радикальної, що виділяються експертом із питань освіти Ю. Федорченком [3]. Обидва ці визначення є досить умовними.

Так, базисом поміркованої моделі студентоцентризму, на думку Ю. Федорченка, є забезпечення вільного доступу здобувачів вищої освіти до університету та відповідності змісту останнього можливостям студентів, які мають різний рівень базових знань [3]. Реалізація цієї моделі передбачає активніше залучення студентів до прийняття рішень стосовно процесів, пов'язаних із організацією навчального, соціально-організаційного процесів та оцінюванням успіхів здобувачів освіти.

Для радикальної моделі студентоцентризму є характерною первинність ефективності професійної підготовки здобувача вищої освіти. Найбільшу вагу в умовах цієї моделі для здобувачів вищої освіти мають усі компоненти освітньої діяльності, що здатні забезпечити їх майбутнє працевлаштування [3].

Для того, аби студентоцентроване навчання було повноцінним, необхідно враховувати можливість здійснення абітурієнтом (чи майбутнім студентом) вільного та свідомого вибору відповідної освітньої програми. Проте, для цього потрібне розуміння, чим різняться освітні програми, усвідомлення їх переваг та недоліків. Відтак, для того, аби навчання було справді студентоцентрованим, студент самостійно має виявляти активність та прагнення до самоосвіти, що забезпечувала б отримання актуальних знань, розвивала різні навички.

Успішність втілення студентоцентризму в навчанні залежить і від типу закладу вищої освіти, що повинен прямо відображатися в освітніх програмах. Для університетів доцільною видається вибудовування поміркованої моделі студентоцентризму. Для цього слід скасувати прив'язування навчальної діяльності студента до конкретних спільнот, де ця діяльність проводиться, зокрема, академічних груп, потоків або курсів. Необхідним постає забезпечення можливості опанування студентом дисциплін відповідно до того рівня підготовки, що є для нього актуальним на початку ознайомлення з нею.

Ідеальним у цьому аспекті рішенням, на наш погляд, є не міжкурсовий перехід, а перехід від нижчого рівня знань із певної дисципліни на вищий рівень. Початковий рівень володіння знаннями із відповідної дисципліни має спиратися на вибір студента та його об'єктивну оцінку самоспроможності опанувати зміст дисципліни згідно з вимогами відповідного рівня. Інакше кажучи, домінування й першочерговість індивідуального підходу в формуванні траєкторії навчальної діяльності студента у зв'язі є важливою умовою успішної реалізації концептуальних засад студентоцентризму.

Стосовно функційності використання студентоцентрованого підходу на прикладі запровадження індивідуального вивчення навчальних предметів на різних рівнях при переході студентом до студентоцентрованої траєкторії навчання. ЗВО при цьому пропонує різні рівні вивчення певної дисципліни, належність здобувача вищої освіти до одного з яких визначається результатами комп'ютерного тестування. На відміну від чинного підходу, коли студенти складають іспити й заліки спільно зі своєю групою, потоком, курсом, перехід із одного рівня на інший стає дійсно індивідуальним, а для того, аби опанувати вищим рівнем знань із певної дисципліни, необхідно оптимально засвоїти зміст попереднього рівня. Свідченням такого засвоєння стає відповідне випробування.

Отже, студентоцентризм є концептуальним підходом до реформи освітнього середовища вищої школи. Лише поміркований підхід до реалізації ідей студентоцентризму в організації навчального процесу закладів вищої освіти здатний, на наш погляд, забезпечити ефективне впровадження цієї концепції у вищій школі. Для успішного впровадження студентоцентрованого навчання важливим є усвідомлення і прийняття демократизації відносин в університетському середовищі, готовність адміністрації, викладачів співпрацювати із здобувачами вищої освіти як партнерами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Штомпка П. Культурная травма в постсоциалистическом обществе (ст. вторая). *Социологические исследования*. 2001. № 2. С. 3-12.
2. Рашкевич Ю. М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти: монографія. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2014. 168 с.
3. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд / [уклад.: Добко Т., Золотарьова І., Калашнікова С. та ін.; за заг. ред. С. Калашнікової та В. Лугового]. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2015. 84 с.
4. Федорченко Ю. Ідея студентоцентризму та місія університету [Електронний ресурс] / Ю. Федорченко // Освітня політика. URL: <http://education-ua.org/ru/articles/1249-ideya-studentotsentrizmu-ta-misiya-universitetu> (дата звернення: 15.12.2021)

Дранчук Олександр Ігорович – студент групи ІСТ-186, факультет комп'ютерних систем та автоматики, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: sashadra21@gmail.com

Колос Олена Анатоліївна – старший викладач кафедри фізичного виховання, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця. E-mail: lena1982kolos@gmail.com

Науковий керівник: **Денисюк Світлана Георгіївна** – доктор політичних наук, професор кафедри суспільно-політичних наук, проректор з науково-педагогічної роботи і соціальних комунікацій Вінницького національного технічного університету, Вінниця, e-mail: denisyuk@vntu.edu.ua

Dranchuk Oleksandr Ihorovych - student of group IIST-18b, Faculty of Computer Systems and Automation, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: sashadra21@gmail.com

Kolos Olena Anatolivna – teacher, the Department of Physical Education, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia. E-mail: lena1982kolos@gmail.com

Supervisor: **Svitlana G. Denysiuk** – Doctor of Political Sciences, Professor of the Department of Social and Political Sciences, Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Work and Social Communications of Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: denisyuk@vntu.edu.ua